

SOCIOLOGIA CREȘTINĂ A LUI ALEXANDRU S. STURZA

Octavian MOȘIN

Catedra Filosofie și Antropologie

In the article the author researches the sociological concepts of the Bassarabian philosopher of the European scale Al.S. Sturza (1731-1854). The main work of his researches was *Studies on the fundamental laws of the society and the human institutions*, written by Al.S. Sturza in 1812 and published in 1813, that is before the execution of the principal work of the sociology's parent A. Comte *Course of positive philosophy*. The article presents the topicality of Al.S. Sturza's development of the scale of values of the four fundamental laws of the society functionality and development: the law of needs, the natural law, the positive civil law and the revealed law, which subordinates the first three ones.

The author shows that through the respective work Al. S. Sturza did not only lay the theoretical foundation of our sociological science, but also founded the first Christian sociology.

Sociologul român Ilie Bădescu consideră cu temei că Al.S. Sturza este „primul sociolog european și creștin” (opera acestuia datează din 1813, după cum aflăm de la editorul său care i-a publicat manuscrisele abia în 1858, opera însăși fiind încheată înaintea publicării cursului de *Filozofie pozitivă* a lui A.Comte, considerat întemeietorul sociologiei) [1]. În viziunea lui Sturza – realul urcă și coboară o scară prin care se sintetizează legile ce guvernează acest proces de ascensiune și declin. Asupra procesului legic pare să-i fi atras atenția părintele teologiei mistice medievale Dionisie Areopagitul (sec.V-VI), care considera că întregul Univers vizibil și invizibil este supus unor ordini sacre, care acordă locul ce-l merită după gradul lor de perfecțiune, tuturor ființelor destinate îndumnezeirii. Acest ansamblu este pus în funcțiune printr-o mișcare de flux și reflux, de la Dumnezeu spre Dumnezeu, printr-un proces descendent, apoi ascendent pentru om: încarnarea, apoi convertirea și îndumnezeirea [2].

Ideea de a evidenția o scară a legilor în cele ce există îi aparține lui Al. Sturza. A fost realizată această idee în lucrarea *Eseu despre legile fundamentale ale societății și instituțiile umane* prin elaborarea tabloului celor patru legi ale societății: legea nevoilor, legea naturală, legea civilă pozitivă și legea revelată sau supra-naturală. Iată cum le descrie filosoful nostru: „Legea nevoilor împinge oamenii să se reunească spre a și le satisfacă; legea naturală îi învață să-și modereze nevoile pentru a rămâne uniți” [3]. „Legea revelată, darul prețios al bunătății supreme, vine să împlinescă opera legii naturale și să-l lămurească pe om cu privire la evantaiul întreg al datorii sale. Legea naturală unificată cu cea a nevoilor ne face cetățeni ai acestei lumi, legea revelată, în chip adăugat, garantează accesul spre o lume mai bună. În fine, legea civilă pozitivă, care trebuie să aibă ca bază legea nevoilor mutuale și ca margini imuabile legea naturală și legea revelată, vine să pună acoperișul edificiului existenței noastre sociale; această lege se va modifica după climate, timpuri, circumstanțe și locuri” [4]. Să ne oprim asupra manifestărilor fiecăreia dintre legile enumerate.

a) Legea nevoilor

Al.Sturza consideră că legea nevoilor „stabilește reciprocitatea între oameni; unește sexele, îi învață cultura pământului, vânătoarea și domesticirea. Ea inspiră tuturor aceleași tipuri de nevoi, dar oamenii fiind înzestrați cu forțe inegale” [5], devin prin această lege inegali. Legea nevoilor este compatibilă cu „inegalitatea nevoilor și a forțelor”. Al.Sturza aduce exemplul cu legiutorul spartan, când acesta s-a inspirat doar din legea nevoilor, instaurând tirania – singurul regim politic capabil să-i mențină pe cei mânați de dorințe dezlănțuite de patimi, oarbe pasiuni și plăceri fără măsură.

O societate care absolutizează legea nevoilor, de regulă, împărtășește fie ideea satisfacerii instinctelor, nevoilor biologice, fie ia o formă mai sofisticată – materialismul economic. Într-o asemenea societate, după cum menționează Al.Sturza, va lipsi libertatea manifestărilor forțelor creatoare ale lumii, deoarece va lipsi orice apel la sursele spirituale ale vieții acestuia. Singura șansă pe care și-o poate acorda sieși o comunitate socială, bazată pe realizarea legii nevoilor, este aceea a civilizației, deoarece aceasta este menită pentru trup, și nu pentru suflet. Pentru suflet omul – de unul singur sau în comunitate cu alții – creează culturile: religioasă, științifică, filosofică, artistică etc. E de prisos să le căutăm pe acestea la spartani.

Pentru om însă legea nevoilor este consecința căderii în păcat, ea nu ține de natura lucrurilor așa cum sunt ele de la Creator. Ea își găsește exprimarea în trebuințe și dorințe nefirești, dezlănțuite sub forma pasiunilor

oarbe, a plăcerilor fără măsură, a orgoliului și desfrâului. Tabloul vizual al rezultatelor manifestării legii nevoilor îl găsim oglindit în datele statistice. Adevărata natură a lucrurilor create începe a se dezvălui prin legea naturală. Astfel Al.Sturza evidențiază o dualitate între natura firească a omului ca făptură creată și natura lui nevoită, care este consecința căderii lui în păcat. Adică, legea nevoilor relatează despre natura nefirească, păcătoasă, deformată a omului, pe când legea naturală ne vorbește despre firea autentică a omului creat de Dumnezeu. Legea nevoilor va persista ca un rău inevitabil la scara celorlalte două legi: naturală și civilă. Omul a fost capabil de păcat, dar este incapabil să-l anuleze complet fără ajutorul lui Dumnezeu. După cum menționa Nichifor Crainic, „din punct de vedere antropologic, păcatul e iremediabil; așa se explică de ce pentru atâtea religii și sisteme filosofice păcatul, – adică răul în ordinea morală, eroarea în ordinea cunoașterii și urâțul în ordinea estetică, – a fost considerat ca un principiu constitutiv al vieții” [6].

Impus de legea nevoilor, omul simte necesitatea de a se hrăni, de a se împerechea etc. Dar ar fi o greșeală să nu observăm și prin aceasta să neglijăm faptul că este în natura, în firea omului în același timp să manifeste sentimente de tandrețe conjugală, de dragoste paternă și filială. Aceste două momente coexistă în ființa umană. Chiar și comunitățile sociale – la toate nivelurile lor structurale – au apărut nu în baza legii nevoilor, ci în baza celei naturale. Lumea omului prin natura ei se deosebește calitativ de lumea nevoilor animalelor. Omul, rătăcind prin abaterea de la natura sa creată de Divinitate, a nimerit în lumea nevoilor. Legea naturală indică limitele firii omenești puse de Creator, încălcarea acestor limite duce la dezlănțuirea legii nevoilor. Dar, în același timp, prezența în om a legii naturale îi indică prin ea semnul orientării spre revenire la firea sa. Astfel, prin legea naturală, omul nu e doar ființă captivă a legilor nevoilor, ci și ființă potențial grațiată de Divinitate. Iată esența înlănțuirii, în viziunea lui Al.S. Sturza, acestor două legi și necesități urmării de către om a legii naturale.

b) Legea naturală

Legea naturală, în semnificația folosită de Al.Sturza, ne vorbește despre însușiri ale vieții individuale sau colective ale omului, imprimate de Dumnezeu. Omul nu este doar o simplă ființă hărțuită de nevoi, care ar rămâne în robia acestora. Dacă și-ar urma doar nevoile materiale, biologice, el ar degrada și mai mult. Însă „planul înzestrărilor sale îl înalță fatalmente peste scara nevoilor, iar prezența, prin însăși ființa lui, a unor asemenea daruri în structura existenței ne avertizează deja că în textura a tot ceea ce există intervin forțe, energii suprafirești” [7]. Prin caracterul dăruit al omului se realizează colaborarea omului cu Dumnezeu, adică a modului teandric, divino-uman de existență, după cum afirmă N.Crainic. Pentru Dumitru Stăniloae „modelul desăvârșirii teandric îl avem în Iisus Hristos în care natura dumnezeiască și omenească sunt unite într-o singură persoană” [8].

Această conlucrare are la temelie darurile cu care a fost înzestrat omul de Dumnezeu Creatorul. Însă condiția oricărei creații, cu atât mai mult a celei divine, este libertatea și iubirea. Din marea dragoste pentru creația sa, Dumnezeu și-a înzestrat omul creat cu însușirile sale spirituale: iubire și libertate. Abătându-se de la firea sa originară prin libertatea ce o deținea, omul și-a profanat firea, căzând în păcat, dar aceeași fire îi păstrează șansa reînțoarcerii la Dumnezeu. După cum menționa Dionisie Areopagitul, „iubirea lui Dumnezeu este forța motrice, modalitatea de manifestare și de recunoaștere a Lui: cerc etern, care își are originea în Bine și se întoarce în Bine” [9]. Acest dar, manifestându-se într-un cerc etern prin fluxuri și refluxuri: de la Dumnezeu la om și de la om la semenii săi și înapoi la Dumnezeu, îl face pe om nu doar slab, ci și puternic.

Plasat într-un Univers infinit al cărui centru se află pretutindeni și nicăieri, suspendat între cele două prăpastii: a infinitului și a neantului, omul nu se simte, datorită înzestrării sale divine, părăsit în această lume. Deși „omul nu este decât o trestie, cea mai slabă din natură, dar este o trestie cugetătoare” [10], care-și poate descoperi esența creștină. Omul, ca făptură creată, se află sub legea naturală sau firească. Prin ea i se cere să fie ceea ce este prin făptură, nu altceva. Omului i se cere să fie om, calului – să fie cal, plantei – să fie plantă. Legea naturală sau a firii își găsește confirmare în legea identității. Este suficient ca omul să dorească ceva care nu decurge din firea lui, ca să i se spună că el a încălcat legea firii – și-a ieșit din fire, din firea creată de Dumnezeu. În asemenea cazuri, spunem că omul a intrat sub robia legilor nevoilor, care este opusă legii firești [11]. Adică omul nu poate fi lămurit pornind doar de la legea nevoilor, lege proprie lămuririi lumii animalelor. Această lege, împreună cu legea naturală, poate lămuri doar cauzele degradării, atunci când aceasta se produce. „Legea naturală și legea nevoilor, precizează Al.Sturza, sunt anterioare stării sociale și-i servesc drept bază/fundament. Ele derivă direct din căderea omului, căci amândouă rezumă o stare de imperfecțiune” [12]. Abia cu legea civilă pozitivă și cu legea revelată „se pune acoperișul înălțat în ceruri al exis-

tenței sociale, dovedind astfel că societatea nu poate fi, pur și simplu, un dar natural, ci este, înainte de orice, o stare ivită prin acțiunea convergentă a legii pozitive și legii revelate...” [13].

Dar cum conlucrează legea nevoilor/trebuințelor cu legea naturală în cadrul națiunilor? La această întrebare Al.Sturza răspunde că tot așa ca și la indivizi: „Trebuințele unei națiuni, spune el, sunt de diferite feluri, ele sunt reale și artificiale, parțiale și generale. Datoriile ei (ale națiunii – *n.n.*) sunt de o îndoită natură. Ca un tot izolat și distinct, cea dintâi datorie a unei națiuni este de a nu se denatura și de a rămâne ea însăși. Ca parte dintr-un tot, datorie ei, să se supună impulsivității universale și de a merge în rând cu neamul omenesc” [14].

Al.Sturza ne sugerează că legea naturală nu este suficientă ca omul să-și manifeste omenescul său – libertatea și autonomia în baza puterii rațiunii sale. Asupra acestui moment se oprește și N.Crainic, care menționează, pe bună dreptate: „Conceptul modern de autonomie a rațiunii vine din umanismul păgân, adică din încrederea nelimitată în puterea individului de a se ridica deasupra lumii, formulându-i sau dictându-i legile lui. E o atitudine de orgoliu, care reproduce la infinit și consacră păcatul lui Adam, căzut prin trufie în clipa când îl îmbăta iluzia înălțării prin propria-i natură” [15]. Bazându-se pe legea naturală, „lumea înainte de Hristos, continuă Nichifor Crainic, a gândit în această autonomie; lumea modernă, divorțată de Hristos, s-a întors la ea, reluând păcatul de la capăt. Neoumanismul, care și-a făcut din ea principiul de temelie, crede că reînviază ideile greco-latine, când, în realitate, repetă tragica rebeliune adamică” [16]. Oricât ar părea de straniu, formula cea mai ridicolă, în viziunea lui N.Crainic, îmbracă principiul autonom în filosofia idealistă, „unde bietul individ cugetător e grav convins că el creează lumea, fiindcă începe s-o gândească” [17]. Împotriva unui neoumanism sau mai precis pseudoumanism își îndreaptă filosofia sa Al. Sturza prin ierarhia sau scara funcțională a celor patru legi, care prin legea civilă pozitivă și legea revelată pune baza teoretică a umanismului său creștin.

c) Legea civilă pozitivă

Filosoful nostru vede în legea civilă un produs firesc al dezvoltării omului, aflat sub grija ocrotitoare a lui Dumnezeu. El consideră că prin autoritatea oamenilor bătrâni și înțelepți și prin arsenalul valoric al tradițiilor a fost posibilă constituirea și funcționarea normală a societății. Respectul natural față de înțelepciune și capacitatea de a aplica în viață cuvântul înțelept, adică maxima și pilda, aflată în acord nu doar cu rațiunea, ci și cu sentimentele rușinii și smereniei, au fost printre cele mai importante surse spirituale umane ale apariției vieții în comun a oamenilor. Dat fiind că aceste surse au apărut și s-au constituit în familie – ele, în continuare, au evoluat și și-au impus rolul și în societate. Astfel înțelepciunea în legea civilă și-a adus contribuția la instaurarea autorității, rușinea în evoluția ei s-a asociat cu respectul, iar smerenia cu împăcarea și toleranța. Acest moment i-a permis omului ca în acțiunile sale să apeleze din plin nu doar la rațiunea sa, ci și la elementul afectiv sănătos al sufletului său. Ceea ce este foarte important, deoarece, după cum menționează, pe bună dreptate, poetul latin preclasic Ennius (239-169 î.d.Hr.): „Un suflet bolnav greșește mereu, nu poate nici să rabde, nici să îndure până la capăt, nu încetează nici o clipă să dorească ceva” [18]. Iar a lăsa un suflet sănătos să ne vorbească prin inimă, ar însemna să ne situăm pe calea firească a creștinismului, deoarece, așa cum afirmă filosoful și teologul patristic Johanes Bonaventura (1217-1274): „Sufletul este creștin prin natura sa” [19], altfel spus – un suflet sănătos nu greșește.

Al.Sturza susține în *Eseul* său că „societatea trebuie constituită... în așa fel încât nici unul din membrii săi, oricărei clase i-ar aparține, să nu fie nicio dată în nevoie/obligația de a încălca legea naturală pentru a-și satisface nevoile” [20]. Prin urmare, societatea trebuie clădită în așa fel, ca legea nevoilor să nu anuleze legea naturală ce ține de firea omului, implantată de Dumnezeu. Astfel legea naturală își găsește exprimare în componenta spirituală a omului care se actualizează prin sentimente. Legea nevoilor însă, după cum s-a menționat, se dezlănțuie uneori sub foma patimilor și a pasiunilor oarbe. De aici reiese că sarcina guvernelor este, în convingerea lui Al.Sturza, să armonizeze legea nevoilor cu legea naturală în așa fel, încât cel ce-și satisface nevoile să nu fie nevoit să suprimă înlăuntrul său omul firesc. „De exemplu, scrie filosoful nostru, un guvern care nu acordă funcționarilor publici un salariu suficient pentru subzistență și obligă pe aceștia la luare de mită, pentru a avea din ce să trăiască, acel guvern încalcă principiul fundamental al oricărei guvernări (armonia celor două legi) și pune observația legii naturale în conflict cu nevoile fiecărui individ” [21].

Legea civilă e concepută ca o totalitate de coduri legislative, însăși puterea executivă a statului. Esența ei e comentată de autor în unul din paragrafele lucrării sus-numite: „Unirea strânsă a tuturor indivizilor contra primejdiilor exterioare, inviolabilitatea rodului muncii fiecăruia, respectul și supunerea la toate preceptele legii naturale consacrate, insuflarea tineretului de către fiecare cap de familie în particular și pedeapsa celor ce încălcau acest pact sfânt, dictat de necesitate – acesta a fost primul drept între oameni.

În această înțelegere se vedea limpede primii germeni ai codului politic, ai celui civil, ai codului moral și religios, în sfârșit, ai codului penal – toate roade ale rațiunii și experienței umane, maturizate în curs de secole. Legea civilă a devenit moderator al legii trebuințelor și a dezvoltat principiile înnăscute ale legii naturale. Pe aceste trei temelii s-a clădit edificiul tuturor societăților anterioare revelației” [22].

Legea civilă pozitivă, aflată ierarhic deasupra legii nevoilor și legii naturale, se situează pe platforma menținerii acestei scări a valorilor. Al.Sturza menționează cu deplină convingere că „în caz de conflict între legea naturală și legea nevoilor, legea civilă trebuie să fie moderator între ele și să determine constant înclinarea balanței în favoarea legii naturale” [23]. Umanismul creștin al lui Al.Sturza se bazează pe credința fermă că doar creștinismul e în stare să dea vieții în comun a omului o nouă semnificație. Modelul divin omenesc capătă prin Iisus Hristos o nouă semnificație. Astfel el consideră că „răzbunarea – este nevoia imperioasă a omului care trăiește sub legea nevoilor” [24] și este străină firii omului, care este o fire dăruită de Dumnezeu omului preadamic. Abateră de la această fire duce la rău și păcat și ca rezultat trebuie, în mod inevitabil, să urmeze pedeapsa. Al.Sturza menționează că „dreptul de a pedepsi este... un depozit în mâinile autorităților publice. Principiul fundamental al codului penal universal trebuie să fie acesta: Pedeapsa trebuie să fie întotdeauna proporțională cu delictul; și cum ține de trebuința omului de a se apropia în instituțiile sale de vocea naturii, e necesar ca pedepsele civile, pe măsura pedepselor naturale, să fie mijloace de expiere a celui vinovat atâta vreme cât această metodă e compatibilă cu salvarea societății” [25].

d) Legea revelată

Legea revelată e luminată de credința religioasă, preferință având la gânditorul nostru doctrina lui Iisus Hristos. Nu există alte idei, consideră Alexandru Sturza, în afară de ideile religioase, care să fie universale prin ființa lor, indistructibile ca și divinitatea, nepuizabile ca și natura. Ele singure pot concilia interesele particulare cu interesul comun și interesul unui oarecare popor cu cel al neamului omenesc. Ideile religioase au singure proprietatea de a mișca în același timp spiritul și inima, imaginația și judecata. Dragostea față de un Dumnezeu creator și mântuitor a fost principiul generator al credinței, al speranței, umilinței și resemnării, – scrie Alexandru Sturza, și vede în aceasta esența și forța legii revelate.

Legea revelată, expusă de filosoful nostru, e doctrina lui Iisus Hristos. Ca și orice doctrină, ea presupune un legislator, o legislație și o reuniune de indivizi care îi pun la încercare rezultatele. Pentru legislator există trei atribute: o justiție nepărtinitoare, o profundă înțelepciune și o vastă erudiție. Legislația, scrie el în lucrarea *Eseu despre legile fundamentale și instituțiile umane*, de asemenea, trebuie să aibă trei însușiri inseparabile: ea trebuie să fie justă, clară și răspândită pe larg. Despre superioritatea legilor, eficacitatea lor, spune Alexandru Sturza în continuare, se poate trage concluzia, aruncând o privire asupra situației unui popor. „Pentru a judeca despre perfecțiunea religiei creștine prin starea actuală a creștinilor, apoi, observă Alexandru Sturza, nu putem spune că a fost concepută o idee defavorabilă despre această doctrină sfântă, care nu este deloc amestecată în dezordinile morale ale societății. În China, de exemplu, dezmațul contra naturii e condamnat prin religie” [26].

Dar caracterul sacru și de neșters al legislației lui Iisus Hristos, descoperă filosoful nostru, constă „în universalitatea principiilor sale, care sunt adoptate de toate popoarele, de toate timpurile, clasele, constituțiile. Religia lui Foh, observă Alexandru Sturza, e bună numai pentru China, cea a lui Brahma – numai pentru India. Legea lui Hristos e unica ce formează din nou fără a distruge, perfecționează fără a zdruncina” [27].

Comparând diferiți legislatori, propovăduitori, Alexandru Sturza spune în *Eseul* său, că egiptenii au avut multe legi foarte înțelepte, însă despotismul mereu învelit în mister, mândria națională zeificată, excluderea oricărui sentiment de umanitate față de alte națiuni au defavorizat legile lor. Minos, Solon, Lycurg, Pytagora, Zaleucus și alții au împrumutat din legile egiptenilor. Dar Minos și Lycurg, menționează Alexandru Sturza, jignea natura, Solon dădea dovadă de impreviziune, Numa Pompilius lua superstiția drept religie, Muhamed propovăduia distrugerea, fatalismul și desfătarea. Și dacă diferite popoare au fost forțate prin circumstanțe să adopte învățămintele legislatorilor lor, observa pe bună dreptate filosoful, ele niciodată n-au fost interesate în mod colectiv, nici obligate moral prin conștiința lor de a le păstra, a le menține. Niciodată aceste diverse legislații n-au fost ratificate de inima omului ca codul moral și religios al lui Iisus Hristos.

„Dragostea față de un Dumnezeu creator și mântuitor fu principiul generator al credinței, al speranței, umilinței și resemnării” [28] – scrie Al.Sturza și vede în această frază esența și forța legii revelate.

Al.Sturza face în continuare câteva afirmații foarte valoroase, pline de înțelepciune și umanism: „Legislatorii anteriori Omului – Dumnezeu, spune el – recomandă dreptatea, cinstea, modestia, cumpătarea, pasiunea de glorie, dragostea de patrie – virtuți fragile, imperfecte și iluzorii atâta timp cât sufletele noastre nu vor fi în

stare să regenereze la adevăratul lor izvor... Dreptatea fără dragostea față de aproapele tău, fără adorația unui răsplătitor nu este adeseori decât nedreptate. Modestia care nu e altoită defel la o umilință cerească nu e decât o curată ipocrizie. Cumpătarea fără curățenia morală nu este decât o prudentă vicleană și fricoasă. Pasiunea de glorie fără disprețul măririlor e o predispoziție vinovată și distrugătoare. Dragostea față de patrie fără milă frățească devine un delir periculos, un instinct orb și fără frâu” [29].

Prin cuvinte pornite din inimă și cu un stil ales vorbește Alexandru Sturza atunci, când menționează superioritatea și perfecțiunea doctrinei lui Iisus Hristos față de alte coduri religioase. „Iisus Hristos singur edifica fără a răsturna, convingea fără a constrânge, dădea fără a cere, învăța fără a dori să domine, atrăgea fără să seducă, suferea fără a se plânge, iubea pe cei care îl urau, salva persecutorii săi și se sfârși, în fine, pe crucea operei sublime a Răscumpărării. Anume el, anume acest legislator milostiv și divin institui virtutea de căință, care-i separă remușcările incurabile și le îmbracă în vorbe dulci inexprimabile” [30].

La sfârșitul compartimentului *Despre legea revelată* Alexandru Sturza afirma că doctrina lui Iisus Hristos e mai mult decât justă, ea e milostivă, e mai mult decât clară, fiindcă e de o simplitate extremă, ea cuprinde toată lumea, fiindcă ea nu devine sensul doar al unei persoane. Cu ajutorul mai multor exemple istorice savantul demonstrează că legea revelată e capabilă să organizeze un mare popor, să consolideze existența lui politică și să-i dea energie, vigoare și precumpănire necesară prosperității unui stat.

De valoare sunt și tezele despre problema acordului legii revelate cu celelalte trei legi ce o precedă – a nevoilor, naturală și civilă pozitivă. Autorul menționează că dacă ea, doctrina lui Iisus Hristos, e o completare, o conexiune și un sprijin celorlalte legi, atunci e lesne de demonstrat că ea este baza principală a existenței sociale, piatra de temelie a edificiului social, și anume în combinarea celor patru legi sau mobile sociale, cum le mai numește filosoful, trebuie de căutat perfecțiunea guvernului.

Legea nevoilor în viziunea evanghelică o expune și o reduce la trei fraze: „Tu vei câștiga pâinea ta în sudoarea frunții tale”, „Omul va lăsa pre tatăl și pre mama sa și se va alătura la femeia sa” și a treia: „Fiți vicleni ca șerpii și simpli ca porumbeii”.

Legea revelată, ne spune Alexandru Sturza, sancționează preceptele legii nevoilor și nu poate face mai mult nimic. Fiindcă instinctul mașinal al fiecărui individ e deja un resort destul de puternic și influent, pentru a nu avea nevoie de o securitate străină. Însușind aceste precepte și aplicându-le cu chibzuință în viață, mai departe totul depinde de individ și, desigur, de stat. Căci, ce-i trebuie omului mai mult pentru fericire, dacă știe a munci bine și cinstit, are o familie bună și se poate apăra de rele. Rolul statului e să asigure locurile și învoielile de muncă, să ajutoreze familiile și să constrângă pe răufăcători. E atât de simplu și atât de greu de realizat.

Ispitit de sensul vieții, omul credincios îl va descoperi nu în înțelepciunea sofisticată, ci în Iisus Hristos. După cum va scrie cu spirit un secol mai târziu un continuator al lui Al.S. Sturza în promovarea umanismului creștin, și anume Nichifor Crainic, doar ortodoxia ne învață că prin Iisus Hristos ni se arată calea și ni se dă „energia spirituală cu care punându-ne în permanent acord putem să ne transformăm viața, ridicând-o pe culmile desăvârșirii” [31].

Cât privește legea naturală, principiul de dreptate și nedreptate, sentimentele de devotament, de iubire față de oameni, de aproapele tău, de recunoștință etc., apoi toate aceste povețe, menționează Alexandru Sturza, au sancțiunea lor în legea revelată. Dar ea, această lege, le educă pe o treaptă de perfecțiune, pe care legea naturală nu le poate da. Ca recompensă a unei pietăți filiale ea ne face să vedem în copiii noștri cetățeni ai unei alte lumi, răscumpărați prin Sângele Domnului și că noi putem să-i facem demni de veșnicie și fericire.

Legea revelată exaltează sau temperează ideea de dreptate și nedreptate, adică de corelație dintre unele fenomene din punctul de vedere al repartiției binelui și răului între oameni, dintre muncă și recompensă, act și răsplătă, crimă și pedeapsă etc., după cum ideea de dreptate sau nedreptate poate aduce folos sau nefericire societății. Recompensarea sau ajutorarea deține o datorie sub influența religiei, pedeapsa sau răzbunarea – lucru periculos și deseori criminal – trebuie încredințat unui singur Dumnezeu. Mila, compătimirea – calitate bună, dar inactivă – consideră Alexandru Sturza, legea revelată o înlocuiește cu caritatea – pomana, binefacerea – virtute activă și neobosită, recunoștința o leagă cu iertarea de jigniri, care cere pocăință. Legea revelată, conchide savantul, armonizează perfect cu legea naturală și acolo unde ea pare o contradicție, de fapt, ea purifică și educă la culmea perfecțiunii.

Vorbind despre acordul legii revelate cu cea civilă pozitivă, Alexandru Sturza descoperă un principiu, conform căruia ori de câte ori această lege se distanțează de cea revelată, se comite o greșeală periculoasă. Aceasta se referă și la crearea familiei ca bază a existenței sociale, și la ciocnirea, neconlucrarea între cele patru legi, și la influența opiniei publice, căreia aici filosoful îi acordă o atenție deosebită.

Legea civilă pozitivă, chiar dacă se izolează de cea revelată, constată Alexandru Sturza, e nevoită de curând s-o regăsească pentru călăuză. Deseori ea se împotrivesc realizării celor mai sacre precepte ale legii naturale și înăbușă în inimile noastre, în felul acesta, părerea sa potrivită și folositoare.

În concluzie, revenim asupra aprecierii date de Al.Sturza legii revelate, drept dar prețios al bunătății supreme, care vine să-l lămurească pe om cu privire la datoriile sale. Dacă legea naturală unificată cu cea a nevoilor ne face cetățeni ai acestei lumi, atunci legea revelată garantează accesul nostru într-o lume mai bună. În acest fel, doar intervenția acestei legi – dar al lui Dumnezeu și jertfă a lui Dumnezeu Fiul – face posibilă mântuirea. Această lege-model a iubirii dumnezeiești indică calea înălțării lumii de la nevoi/trebuințe prin natura spirituală spre divinitate. Nu în zadar pentru filosoful nostru „...Hristos însuși este împlinirea acestei legi universale prin întruparea dumnezeirii” [32]. În asemenea situație, Al.Sturza pe drept e calificat de specialiști „primul sociolog european” care creează „prima sociologie creștină”, prima „sociologie noologică”, adică a spiritului [33]. După cum menționează, pe bună dreptate, sociologul român Ilie Bădescu, prin Al.Sturza „a fost dat ca sociologia să se nască pe lume ca „știință luminată”, ca o sociologie și deci ca o cunoaștere a lumii prin ochii credinței” [34].

Referințe:

1. Bădescu Ilie. Istoria sociologiei. Perioada marilor sisteme. Vol.1. - București: Ed. Economică, 2002, p.126.
2. Brosse Jacques. Maieștrii spirituali / Tr. de Liana Repețeanu. - București: Albatros, 1992, p.52.
3. Stourdza A. de. Essai sur les lois fondamentales de la société et les institutions humaines..., p.26 apud Bădescu Ilie. Op. cit., p.129.
4. Ibidem.
5. Ibidem.
6. Crainic Nichifor. Nostalgia paradisului. Ed. 2-a. 1942, reprodușă de ed. Moldova, 1996, p.5.
7. Bădescu Ilie. Op. cit., p.126.
8. Stăniloae Dumitru. Opera teologică a lui Nichifor Crainic: Studiu introductiv la: Crainic Nichifor. Nostalgia paradisului..., p.VIII.
9. Citat după: Brosse Jacques. Op. cit., p.52.
10. Pascal Blaise. Măreția omului // Pascal. Cugetări / Tr. de Gheorghe Iancu Ghidu. - București: Ed. Științifică, 1992, p.135.
11. A se vedea: Bădescu Ilie. Op. cit., p.130-131.
12. Citat după: Bădescu Ilie. Op. cit., p.129.
13. Ibidem, p.128-129.
14. Sturza Al. Priviri istorice asupra învățaturii și duhului Bisericii Ortodoxe: Făgărași: Tip. Ioan Lazăr, 1931, p.10-11.
15. Crainic Nichifor. Op. cit., p.8.
16. Ibidem, p.9.
17. Ibidem.
18. Munteanu Eugen, Munteanu Lucia-Gabriela. Aeterna latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină. - Iași: Polirom, 1996, p.25.
19. Ibidem.
20. Stourdza A. de. Essai sur les lois..., p.29 apud Ilie Bădescu. Op. cit., p.133.
21. Ibidem, p.30, apud Ibidem p.134.
22. Ibidem, p.31.
23. Stourdza A. de. Essai sur les lois..., p.23 apud Ilie Bădescu. Op. cit., p.137.
24. Ibidem, p.34, apud Ibidem, p.138.
25. Ibidem, p.35, apud Ibidem, p.137-138.
26. Essai sur les lois.../ Oeuvres posthumes.... - Paris: Dentu, 1861, p.46.
27. Ibidem, p.48.
28. Stourdza A. de. Essai sur les lois..., p.48.
29. Ibidem, p.48-49.
30. Ibidem, p.49.
31. Crainic Nichifor. Op. cit apud Stăniloae Dumitru. Op. cit., p.VIII.
32. Sturza Al. Priviri istorice..., p.147.
33. Bădescu Ilie. Op. cit., p.126.
34. Ibidem, p.138.

Prezentat la 18.06.2008